

Arcelor Mittal Zenica

TRANSITION

1. Tradicija metalurške proizvodnje u Zenici

Historija proizvodnje čelika u Zenici počinje 1892. godine, kad su austrougarski industrijalci **Leon Bondy, Moritz i Adolf von Schmit i Hans von Peng** osnovali kompaniju „Eisen und Stahlgewerkschaft Zenica“. Svoju ekspanziju željezara je doživjela nakon II svjetskog rata, kad su kapaciteti za proizvodnju čelika povećani sa 100.000 tona (1940) na preko 2 miliona tona (1988) čelika godišnje. Željezara u Zenici je tada zapošljavala više od 20.000 ljudi.

Početak devedesetih je krenula privatizacija dijelova metalurškog kombinata. Tako su se iz kombinata izdvojili RMK promet, RMK inženjering, poslovni sistem RMK, a proizvodnja u željezari je obustavljena polovinom 1992. godine usljed ratnih dejstava.

Bosanskohercegovačka vlast poslije rata nije imala kapaciteta da pokrene proizvodnju u željezari, pa su vlasti 1998. godine praktično poklonile najveći dio željezare kuvajtskoj investicijskoj agenciji KIA, tako što je zauzvrat oprošten predratni dug SFRJ za kuvajtsku naftu. Tom „privatizacijom“ Zenica nije ništa dobila, osim investicije u elektrolučnu peć za topljenje starog željeza, te novu kompaniju pod imenom „BH Steel d.o.o. Zenica“. U augustu 2004. godine potpisan je ugovor kojim je KIA prodala svoj vlasnički udio kompaniji LNM u vlasništvu Lakshmi Mittala, tako da je vlasnik 92% željezare postao Mittal. Kasnijim akvizicijama LNM postaje ArcelorMittal, koji je danas globalni lider u proizvodnji čelika.

2. Novi vlasnik, nove metode

Ugovorom o dokapitalizaciji, koji je još uvijek skriven od javnosti, planirano je pokretanje integralne proizvodnje s kapacitetom od 2 miliona tona čelika godišnje, ulaganja u povećanje proizvodnih kapaciteta i zaštitu okoliša, te zapošljavanje najmanje 4.500 radnika.

Ugovor o dokapitalizaciji se poklopio s donošenjem Zakona o zaštiti okoliša, koji je uveo okolišne dozvole kao pravni instrument za uspostavljanje ravnoteže između industrijske proizvodnje i zaštite okoliša. Zakon je postojećim postrojenjima omogućio da predlože plan aktivnosti za prilagođavanje svoje proizvodnje novim propisima. Plan aktivnosti za ArcelorMittal je pripremio Univerzitet u Zenici, ali je većinu sadržaja plana, a posebno plan finansijskih ulaganja, diktirala korporacija. Organizirane su formalne javne rasprave o planu aktivnosti, ali skoro nijedan komentat nije bio uključen u okolinske dozvole.

Čak i prije nego što su izdate dozvole, integrirana proizvodnja je zapravo pokrenuta 2008. godine, nakon čega je slijedilo ogromno onečišćenje zraka, koje nije moglo biti sankcionisano jer dozvole još nisu stupile na snagu. Od decembra 2009. do kraja 2010. godine izdate su dozvole. Zbog znatno manjih investicija nego što je bilo planirano, sve do danas imamo ogromno onečišćenje zraka, vode i tla u Zenici. Umjesto planiranih dva miliona, nivo proizvodnje je manji od jednog miliona tona godišnje, a kompanija sada zapošljava manje od 2.500 radnika. Zanimljivo je da se obim proizvodnje podudara s onečišćenjem zraka; kako raste proizvodnja, tako i zagađenje zraka slijedi isti trend.

3. Eko Forum Zenica ulazi u igru

2008. godine, građani više nisu mogli podnijeti kritično stanje okoliša i odlučili su da se organiziraju, kako bi bili jači protiv moćnog suparnika – multinacionalne korporacije ArcelorMittal, najvećeg zagađivača u cijeloj regiji. Tako je osnovan Eko Forum, u sred kolektivnog neslaganja ljudi koje su podigli sa stolica i izveli ih na ulice. Eko forum je započeo kao volonterska, nepolitička i neprofitna organizacija, koja je htjela podržati prava i interese građana. Od svog osnivanja, upućeni su deseci službenih pisama vlastima, ali je odgovoreno na manje od 5 tih pisama. Eko forum se fokusira na poboljšanje stanja okoliša i kvalitet života u Zenici i služi kao posrednik za komunikaciju između institucija vlasti i naroda.

2012. godine, Eko forum je organizovao masovni protestni marš u gradu, nakon čega je slijedilo više protestnih okupljanja 2013. i 2014. godine, a 2015. godine su podržali proteste mjesnih zajednica u neposrednoj blizini fabrike.

Međutim, iako je organizacija okupila narod i podigla kritičnu masu, organi vlasti su to ignorisali, a situacija ne pokazuje nikakav napredak.

4. Civilno društvo koristi svoje pravo na pravdu

Nakon godina korištenja različitih metoda borbe za čišću životnu sredinu i održivi razvoj, Eko forum je napravio još jedan korak i iskoristio svoje pravo na pristup pravdi – u septembru 2015. godine, Eko Forum Zenica je podnio dvije krivične prijave:

1. Protiv kompanije ArcelorMittal i odgovornih osoba za krivično djelo „prekomjernog zagađenja okoliša“.

2. Protiv bivše ministrice Federalnog ministarstva okoliša i turizma i direktora Federalne uprave za inspeksijske poslove, kao odgovornih državnih institucija, za katastrofalnu situaciju okoliša u Zenici, za krivično djelo „nesavjesnog rada u službi“.

Iako je stanje životne sredine loše u nekim dijelovima zemlje, do sada niko nije optužen za zagađenje i povezana krivična djela u BiH. Simbolično, obje krivične prijave su podnesene na sedmu godišnjicu ratifikacije Aarhuške konvencije, međunarodnog pravnog okvira koji garantuje pravo na pristup pravdi.

Krivične prijave sada obrađuju tužilaštva i policija, prikupljaju se dodatni dokazi, ali dalja procedura će sigurno trajati duže vremena. Reakcija iz korporacije je bila poricanje svih optužbi, okrivljujući prijave za krizu u poslovanju, prijeteci mogućim otpuštanjima i smanjenjem proizvodnje, kao što je civilno društvo i očekivalo. S druge strane, nije bilo nikakve reakcije od optuženih organa vlasti, niti negativne niti pozitivne.

5. Sve okolinske dozvole za pogone ArcelorMittala su istekle

Od 24.11.2015 šest pogona kompanije ArcelorMittal Zenica radi bez okolinske dozvole, a dva pogona su ranije obustavila rad (EAF čeličana i kovačnica).

Iako je kompanija podnijela zahtjeve za obnovu okolinskih dozvola u decembru 2014. godine – Federalno ministarstvo okoliša i turizma je do sada pripremlilo obnovljenu dozvolu samo za dva departmana: BOF/EAF čeličana

Koksara – datum izdavanja okolinske dozvole (24.11.2010.) – datum isteka (24.11.2015.)

Aglomeracija – datum izdavanja okolinske dozvole (24.11.2010.) – datum isteka (24.11.2015.)

Energetika – datum izdavanja okolinske dozvole (24.11.2010.) – datum isteka (24.11.2015.)

Visoka peć – datum izdavanja okolinske dozvole (02.12.2009.) – datum isteka (02.12.2014.)

Čeličana BOF – datum izdavanja okolinske dozvole (02.12.2009.) – datum isteka (02.12.2014.)

Valjaonica – datum izdavanja okolinske dozvole (02.12.2009.) – datum isteka (02.12.2014.)

(do decembra 2015). Zbog brojnih primjedbi na nacrt novih dozvola koje su poslali Eko forum Zenica i gradska uprava, konačna verzija dozvole potpisana je sa velikim zakašnjenjem, tek u novembru 2015. Nadležna služba Ministarstva, kojom rukovodi pomoćnik ministra, još nije pripremila preostale dozvole, niti je organizovala javne rasprave. Prva obnovljena dozvola dočekana je s jakim kritikama, i Eko foruma i gradske vlasti, jer nije uzela u obzir nijednu od bitnih sugestija dostavljenih nakon objavljivanja početnog nacrta dozvole. Najvažnija primjedba je to što u novoj dozvoli nema obaveze mjerenja difuznih emisija u planu monitoringa zraka, čime je kompanija dobila još jednu priliku da prikrije koliko zagađenja zapravo emituje i da tako eventualno odgodi preostale ekološke projekte.

Dozvole za preostale departmane će sada biti teže pripremiti, jer je pomoćnik ministra u Sektoru za okolinske dozvole penzionisan 25.11.2015, a zbog moratorija na zapošljavanje Federalne vlade, upražnjeno mjesto državnog službenika neće biti popunjeno u skorije vrijeme. Ispostavilo se da ministarstvo nema kapaciteta za pripremu novih dozvola u bliskoj budućnosti.

U međuvremenu, ArcelorMittal još uvijek izbjegava priznati da su oni glavni zagađivač, okrivljujući za prekomjerno zagađenje zraka kućna ložišta i saobraćaj. U jednom od svojih javnih istupa, oni lažno optužuju 30.000 kućnih ložišta za zagađenje zraka, iako je u Zenici postoji ukupno samo 26.000 domaćinstava, od čega njih 15.000 koristi centralno grijanje. Imajući u vidu da se neka od preostalih domaćinstava griju na drva, struju ili pelet, ispostavilo se da se ugljem zagrijava ne više od 5.000 domaćinstava, doprinoseći tako zagađenju zraka.

Borba za demokratiju okoliša se nastavlja uprkos preprekama!